

Dopady ekonomické recese na veřejné zakázky

Jsou jednotlivé kroky ze strany vlády ČR, směřující k úsporám a tzv. rozpočtové odpovědnosti opravdu nezbytné? Je stávající novela zákona o veřejných zakázkách, na základě deklarovaných a nutných změn dostatečná? Jak se dívat na dumpingové ceny ve veřejných zakázkách? Jsou malé a střední podniky dostatečně chráněny před velkými a nadnárodními podniky při veřejných soutěžích? Opravdu si máme myslet, že když některé členské země EU jsou tzv. na pokraji vyhlášení bankrotu, je nyní vhodná doba polemizovat s myšlenkou zavedení eura v ČR?

V poslední době si často pokládám tyto otázky a bohužel jsem přesvědčen o jejich velice úzkém propojení a pravděpodobně i o tzv. dominovém efektu.

následně bylo toto číslo upraveno na 51 milionů. Globální míra nezaměstnanosti jenom v USA na konci roku 2009 stoupla na 10 %.

Zaměříme-li se pouze na Evropskou unii, pak k měsíci září letošního roku je na území členských států EU 9,6 % nezaměstnaných s celkovým počtem 23,06 mil. osob. A pokud výběr zúžíme pouze na eurozónu, pohybuje se nezaměstnanost na 10 % s 15,77 mil. z výše uvedeného celkového čísla.

Porovnáme-li počet nezaměstnaných v EU z letošního roku s rokem minulým, můžeme vyzorovat celkový nárůst nezaměstnaných v EU o 1,47 mil., přičemž v případě eurozóny se jedná o 0,79 mil. osob, a toto číslo má tendenci nadále stoupat.

Od propuknutí současné hospodářské krize se samozřejmě nejen USA, ale i jednotlivé členské země EU, pod taktovkou evropských institucí, snažily různými dotač-

třetí fáze Evropské měnové unie, a tudíž se ČR této pomoci vyhnula.

Podíváme-li se na stávající ekonomiku z globálního měřítka, můžeme vyzorovat, že eurozónu v současné době stíhá jeden úder za druhým. Navíc po ani ne ročním problému Řecka se opět projevují dřívější předpoklady ekonomických problémů Portugalska a Irska. Tyto předpoklady byly navíc podpořeny negativním jednáním bank. Ve zprávě deníku Wall Street Journal ze dne 7.9.2010 bylo uvedeno, že nedávné zátěžové testy evropských bank byly v podstatě podvodem:

„Finanční ústavy záměrně neuvedly celý objem dluhopisů rizikových zemí, které drží. V případě francouzských bank to například u španělských dluhopisů bylo 6,6 miliardy eur (zhruba 165 miliard Kč) proti skutečným 34,7 miliardy eur (867,5 miliardy korun).“

Nyní, kdy máme dva roky od propuknutí celosvětové hospodářské krize, ještě stále není ani zdaleka vyhráno. Domnívám se také, že původní hospodářská krize s sebou přivedla další dvě méně viditelné finanční krize v podobě zvyšování státního dluhu a inflace (myšleno globálně, ve všech dotčených zemích).

Osobně jsem velmi rozladěn neoprávněně optimistickými prognózami některých analytiků, kdy především bankovní analytici predikují lepší zítřky a brzký konec recese v ČR. Podle mého názoru však je „světlo na konci tunelu“ bohužel ještě příliš daleko.

Na tomto místě bych rád zdůraznil, že právě reprezentanti bankovních domů nesou poměrně vysokou míru viny za dopady celé hospodářské krize, neboť to byli oni, kdo tvořili toxická aktiva, vydávali pochybné finanční instrumenty s podvodným investičním ratingem a dále pak vydávali instrumenty prostřednictvím přímých prodejí zákazníkům (tzv. hra s čísly/přímý prodej), což se následně negativně projevilo na finanční stabilitě trhu a konkurenceschopnosti.

Podívejme se například na rozpočtové deficity USA pro roky 2010 a 2011, které by měly podle původních zpráv činit celkem 2,9 bilionu dolarů (přičemž na počátku letošního roku bylo povoleno navýšení stropu pro deficit na 4,3 bilionu dolarů). Zároveň je důležité zmínit, že tento odhad byl založen na předpokladu, že velká recese již skončila. Nabízejí se tedy otázky: Opravdu již velká recese skončila? Kde chtějí USA vzít tuto finanční částku?



Několik tezí na úvod

Nejdříve bych se rád vrátil do doby, kdy začala eskalovat hospodářská krize (2008), a zmínil prvotní odhady Mezinárodní organizace práce (ILO), ze kterých vyplývalo, že celosvětově o pracovní místa přijde do konce roku 2009 cca 18-30 milionů lidí, přičemž

ními programy oživit a uzdravit ekonomiku ve všech dotčených zemích. Bohužel v roce 2009 propukl problém řeckého deficitu a neschopnosti Řecka se o sebe postarat, což jednotlivé členské země EU přimělo usednout k jednomu stolu a řešit otázku finanční výpomoci. Tato výpomoc pro Řecko se týkala pouze zemí, které vstoupily do

Ekonomická situace na území ČR

Chci však hovořit především o České republice, propojení hospodářské krize, jejím dopadu na počet vyhlašovaných veřejných zakázek a na způsob reagování jednotlivých uchazečů při veřejných soutěžích.

Co se týče České republiky a její ekonomické situace, byla česká ekonomika jako taková krizí velice tvrdě zasažena především na základě vysoké míry otevřenosti trhu, která vyplývala z ekonomického zapojení naší země do jednotlivých globálně-výrobních řetězců, kdy při poklesu celosvětového hospodářského růstu byla tato náhoda v podobě zmrazení investic přenesena i na nás. Samozřejmě dalším důvodem je pak naše závislost na vyspělých ekonomikách.

Z tohoto důvodu je nyní více než kdy jindy potřeba, aby byly učiněny na vládní úrovni kroky vedoucí ke konsolidaci veřejných prostředků, které by nám do budoucna měly

zaručit přiblížení se k vyspělým ekonomikám. Pod těmito kroky jednoznačně spadá zavedení kvalitního sociálního a zdravotního systému, zavedení tzv. definitivy pro státní zaměstnance - tak jak o tom nyní uvažuje EU (Brusel), zavedení zákona o lobbingu ruku v ruce s komplexní změnou zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách.

Podíváme-li se na hospodaření České republiky za období 2008, 2009 (tabulka 1) a srovnáme-li ho se součtem celkového finančního objemu vyhlášených veřejných zakázek (tabulka 2), je zcela jasně vidět, že jsme si žili dost tzv. „nad poměry“. Porovnáme-li za období 2008, 2009 sumu u počtu vyhlášených státních veřejných zakázek se skutečnou bilancí neboli státním rozpočtem za dané období, je zřetelné, že státní rozpočet z roku 2009 oproti roku 2008 je výrazně horší, zatímco finanční objem u vyhlášených veřejných soutěžích je téměř totožný (myšleno komplexně).

Tabulka 1: Přehled bilance státního rozpočtu ČR (v mld. Kč)

| Rok | 2008 | 2009 |
|-------------------|---------|--------|
| Plánované příjmy | 1035,6 | 1114 |
| Plánované výdaje | 1107,3 | 1152,1 |
| Plánovaná bilance | -70,8 | -38,1 |
| Rok | 2008 | 2009 |
| Skutečné příjmy | 1064,57 | 974,8 |
| Skutečné výdaje | 1083,94 | 1167 |
| Skutečná bilance | -19,37 | -192,2 |

Tabulka 2: Přehled soutěžených VZ v letech 2008, 2009

| Rok | Objem (v mld. Kč, zaokrouhlo) | Počet zadávacích řízení |
|------|-------------------------------|-------------------------|
| 2008 | 307,3 | 8155 |
| 2009 | 299,3 | 9788 |

Tabulka 3: Statistika VZ u stavebních prací za období 2008, 2009

| | 2008 (v mld. Kč, zaokrouhlo) | Počet VZ | 2009 (v mld. Kč, zaokrouhlo) | Počet VZ |
|-------------------------------|------------------------------------|-------------|------------------------------------|-------------|
| Otevřené řízení | 118,2 | 1002 | 98,3 | 1215 |
| Užší řízení | 17,3 | 219 | 19,3 | 275 |
| Jednací řízení s uveřejněním | 37,4 | 1830 | 25,3 | 2047 |
| Jednací řízení bez uveřejnění | 5,7 | 414 | 6,2 | 628 |
| Neuvedeno | 2,8 | 96 | 1,3 | 61 |
| Celkem | 181,4 | 3561 | 150,4 | 4226 |

Pokles investic v oblasti vypisování veřejných zakázek

Velmi mě zneklidňuje, že Česká republika je poměrně výrazně závislá na stavebním sektoru (ostatně v jednom ze svých předešlých článků jsem se zmiňoval, že stavebnictví je tzv. barometrem všech průběhů HDP). A právě, zaměříme-li se na vyhlašování veřejných zakázek v odvětví stavebních prací v ČR a podrobíme-li analýze rok 2008, 2009 a první pololetí 2010, je alarmující, že již v roce 2009 se oproti roku 2008 z veřejných rozpočtů investovalo do výstavby mnohem méně.

Vyjádřeno v penězích to znamená, že suma 150 mld. Kč, která byla investována v roce 2009 směrem ke stavebním pracím, byla oproti roku 2008 o 31 mld. Kč nižší (tabulka 3).

A jaký je pokles v letošním roce? Objem veřejných zakázek se jen za letošní první čtvrtletí meziročně snížil o 43,5 %, což je slovy peněz pokles o 22,3 mld. Kč investic do stavebnictví.

Výše uvedený pokles je ještě podpořen tím, že stavebnictví je již od roku 2008 poměrně znatelně ovlivněno výpadkem privátních investic, které v žádném případě nebyly zanedbatelnou položkou a vytvářely tzv. polštář pro meziobdobí, kdy stavební společnosti potřebují práci minimálně z důvodu zaměstnání svých zaměstnanců či zachování si obratu.

Porovnáme-li odvětví stavebnictví s odvětvím automobilového průmyslu, tak lze konstatovat, že zatímco automobilový průmysl hlásí lehké oživení, sektor stavebnictví čekají velice krušné časy. Tento pesimistický výhled podporuje navíc fakt uměle zastavovaných investic, které nemají s dlouhodobým plánováním u veřejných investic nic společného.

Recese ve stavebnictví, alespoň z mého úhlu pohledu ve smyslu slova recese, teprve přijde. Nesmíme totiž opomenout, že sumy investované státem do veřejných zakázek ve stavebnictví - 150 mld. Kč (2009), 181 mld. Kč (2008), 100 mld. Kč (2007), 160 mld. Kč (2006) - mají jistou setrvačnost.

Na tomto místě není vůbec od věci zmínit se o průzkumu společnosti CEEC Research, v němž se k současné situaci v oblasti stavebnictví v ČR vyjádřila stovka stavebních společností prostřednictvím svých manažerů, kteří se nechali slyšet, že

v letošním roce očekávají pokles v odvětví stavebnictví až o šest procent. Přitom ještě na počátku letošního roku byly jejich odhady o několik procentních bodů optimističtější. Ostatně sám ředitel CEEC Research pan Jiří Vacek prohlásil, že „...všechny hlavní indikátory ukazují, že v letošním roce dosáhne české stavebnictví nejhoršího poklesu za posledních deset let.“

Kam ale tato situace může vést? Počet zaregistrovaných zastoupení stavebních společností v ČR, dle společnosti Aneri, která je členem Hospodářské komory ČR, činí 194 tisíc subjektů. Ve stavebnictví nachází pracovní uplatnění téměř 450 tisíc osob.

Stavební server www.eStav.cz uvádí: „Počet lidí působících ve stavebnictví ve druhém čtvrtletí roku 2010 meziročně klesl o 13,5 tisíce na 427,5 tisíce pracovníků. Podnikatelů včetně pomáhajících rodinných příslušníků a živnostníků ubylo o 6,4 tisíce na 163,1 tisíce, počet zaměstnanců se snížil o 7,3 tisíce na 264,3 tisíce. Vyplývá to z výběrového šetření pracovních sil, které provedl ČSÚ.“

Stavebnictví v ČR zažívalo za několik posledních let expanzi a bylo na vzestupu, avšak nyní se situace obrací. Budoucí zlé časy budou dále podpořeny jednotlivými vládními škrty, které zcela jistě budou mít za důsledek propouštění z řad zaměstnanců nejen stavebních firem. Dle odhadu Hospodářské komory ČR, která u odvětví stavebnictví prováděla analytický výzkum, se jen do konce letošního roku předpokládá 40 tisíc lidí bez práce, což je velmi alarmující.

Další velice nepřijemný jev současné doby, který se objevuje nejen u odvětví stavebnictví, je podávání insolvenčních návrhů. Pokud bychom porovnali data za roky 2008, 2009 a dostupná data z roku 2010, můžeme zde vypočítat vzrůstající počet insolvenčních návrhů (tabulka 4).

Tabulka 4: Insolvenční návrhy v ČR (rok 2010 je uveden k měsíci srpnu)

| Rok | Celkem | Právnícké osoby | Fyzické osoby |
|------|--------|-----------------|---------------|
| 2008 | 5354 | 3418 | 1936 |
| 2009 | 9492 | 5255 | 4237 |
| 2010 | 9908 | 3507 | 6401 |

Na základě výše uvedených dat je patrné, že nejen stavební sektor a zaměstnanci stavebních společností, ale i ostatní zaměstnanci či podniky z jiných odvětví jsou nyní více než kdy jindy vystaveni enormnímu ekono-



mickému tlaku. Stavební společnosti o to víc, že jsou často nuceny přijmout neuvěřitelně dlouhé doby splatnosti, které mnohdy vedou k neschopnosti plnit závazky a dále pak k insolvenčním návrhům. Zároveň bych rád dodal, že osobně vnímám zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů, jako zákon lehce zneužitelný a nekvalitní. Z tohoto důvodu se domnívám, že by ze strany vládních činitelů mělo dojít k nápravě tohoto zákona.

Finanční zázemí versus dumpingové ceny

V této části bych chtěl zmínit fenomén dumpingových cen. Je sice pravda, že zákon

č. 137/2006 Sb. o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů, v sobě obsahuje pro mimořádně nízkou nabídkovou cenu legislativu, upravenou v § 77 odst. 1 zákona o veřejných zakázkách:

„Při posouzení nabídek uchazečů z hlediska splnění zadávacích podmínek posoudí hodnotící komise též výši nabídkových cen ve vztahu k předmětu veřejné zakázky. Jestliže nabídka obsahuje mimořádně nízkou nabídkovou cenu, ve vztahu k předmětu veřejné zakázky, musí si hodnotící komise vyžádat od uchazeče písemné zdůvodnění těch částí nabídky, které jsou pro vyšší nabídkové ceny podstatné; zdůvodnění musí být uchazečem doručeno ve lhůtě 3 pracovních dnů ode dne doručení žádosti uchazeči, pokud hodnotící komise nestanoví lhůtu delší.“

Nicméně si nejsem zcela jist, zda tato legislativa byla připravena na stávající dobu, kdy se do jednotlivých veřejných soutěží přihlásí dvacet i více subjektů a mezi nejdražším a nejlevnějším uchazečem jsou zcela iracionální finanční rozdíly. Je totiž potřeba zmínit, že v mnoha případech již jednotlivým subjektům nejde o to získat bonitní zakázku, ale získat vůbec nějakou zakázku. Domnívám se, že k takovému zdánlivě nesmyslnému konání vedou zejména stavební subjekty různé motivy (nicméně: mají tito uchazeči na výběr?).

Dle mého názoru vede stavební společnosti k podávání dumpingových cen snaha:

■ Získat zakázku kvůli práci pro své zaměstnance.

- Získat zakázku za účelem získání přímé reference.
- Získat zakázku z důvodu prestiže fungování společnosti.
- Získat zakázku z důvodu udržení si obratu (celá řada společností je závislých na bankovních ústavech, které tyto společnosti uměle drží v chodu díky úvěrům a kontokorentům).
- Získat zakázku z důvodu průtoku cash flow (řada společností před sebou „žene“ svoje závazky, které umožňuje novými pohledávkami).
- Nabourávat výběrové řízení nízkou nabídkovou cenou s následným vydíráním ostatních uchazečů (formou vynucené subdávky či finanční odměny za stažení nabídky ze soutěže).
- Získat zakázku za jakoukoliv cenu, s vědomím zastavení této zakázky v průběhu prováděných prací a odvolávání se na špatný výkaz výměr včetně následných víceprací.

A právě na základě výše uvedených údajů si pokládám otázku, komu tato situace nahrává? Podíváme-li se na veřejné soutěže před dvěma lety a nyní, můžeme vyzorovat, že v současné době se do dříve zcela nezajímavých zakázek hlásí i takové subjekty, jež dříve o tyto tzv. drobné zakázky nejevily zájem.

Samozřejmě je nutné si uvědomit, že jakákoliv lokální společnost s obratem do 1 mld. Kč nemůže dostatečně konkurovat mezinárodnímu subjektu se zastoupením v ČR. Neboť zatímco lokální subjekt je závislý na bankovních úvěrech, kontokorentu a svých vlastních úsporách, ať již ve formě cash flow či formě movitého majetku, tak mezinárodní společnosti (např. typu Eurovia, Skanska aj.) jsou společnostmi s dlouholetou tradicí, finančním zázemím a hlavně zastoupením na burze, kde se obchoduje s jejich akciemi.

Z tohoto důvodu je klidně možné, že pro podobné subjekty není až tak důležitý zisk, nýbrž obrat. Pak by pro ně nemusel být žádný problém přijmout případné interní sdělení od „matky“ ve formě „u každé nabídkové ceny ve veřejné zakázce snížit nabídkovou cenu o 15 %“.

Taková situace však může vést k totálnímu rozklížení stavebního trhu v ČR, neboť

takto postaveným dumpingovým cenám ve veřejných soutěžích malé a střední podniky nemohou dostatečně konkurovat.

Na druhou stranu je ale důležité zmínit, že tyto velké společnosti jsou z hlediska zaměstnanosti nesmírně důležité, např. jenom v případě výše uvedených společností Eurovia a Skanska je celkový počet jejich kmenových zaměstnanců dle aktuálně dostupných dat z webových stránek 10 725 osob. Na základě tohoto si troufám tvrdit, že společnosti s takovým počtem kmenových zaměstnanců jsou v současné chvíli pro ČR zásadní nejen z pohledu kapitálového, ale i sociálního.

Pro naše hospodářství je důležité držet peníze v oběhu ČR

Závěrem bych chtěl zmínit poměrně důležitý fakt, který osobně vnímám jako klíčový. Pro jakýkoli ekonomický vzestup je zapotřebí neustálý cyklický průběh cash flow, který zaručuje vzestup HDP. Z tohoto důvodu si jednoznačně dovoluji tvrdit, že sice zcela stoprocentně souhlasím se snahou snížení

mandatorních výdajů na celostátní úrovni, nicméně to, s čím zásadně nesouhlasím, je tzv. „zapouzdření“ jednotlivých staveb. Neboť pokud skutečně dojde k tomuto „zapouzdření“, můžeme na tuto akci zcela jistě očekávat reakci ve formě dalšího masivního propouštění a následných insolvenčních řízení. O budoucím prodražení těchto zakonzervovaných akcí nemluvě.

Jsem zcela přesvědčen o vzájemném organickém propojení všech zmíněných témat a domnívám se, že Česká republika v současné chvíli nepotřebuje tlumení obchodu, ale naopak jeho rozdmýchání. Pouhé spoření a šetření je velice krátkozraké a může nás dostat do totální deflace¹⁾.

Dále pak si na základě výše uvedeného jednoznačně dovoluji tvrdit, že pro ochranu stability České republiky a její ekonomiky by naše země neměla činit nevratné kroky k přijetí eura. Jsem zastáncem spolenectví, nicméně zachování si své vlastní měnové autonomie.

Ing. Filip Bušina, MBA,
doktorand VŠE Praha



¹⁾ Jedná se o všeobecný pokles cenové hladiny, přičemž o deflaci hovoříme vždy, když je nulová nebo záporná inflace. Pro období deflace je charakteristický růst počtu insolvencí, konkurzů a nezaměstnanosti, ceny mají klesající tendenci, ale životní úroveň v průměru neroste. Dochází ke snižování mezd, což vyvolává aktivitu odborových organizací a důsledkem je zvyšování sociální nestability. Deflace je nebezpečná i proto, že přináší past likvidity, tj. stav, kdy se monetární zásahy národní banky do ekonomiky stávají neúčinné.